

MIKRO- IN MAKRORAVEN IZVAJANJA POMOČI ZA ROME NA CENTRU ZA SOCIALNO DELO MURSKA SOBOTA

UVOD

Na območju UE Murska Sobota živi po oceni CSD Murska Sobota 3000 Romov. Po podatkih centra jih je bilo leta 2010 do denarne socialne pomoči upravičenih 1900 (odrasli in njihovi otroci). Največ Romov živi v Murski Soboti, sledita občini Rogašovci in Puconci.

Z Romi smo na CSD Murska Sobota bolj organizirano oz. načrtno začeli delati leta 2006. Za nas so dobre prakse tiste, ki temeljijo na emancipatorskih vrednotah, kot so socialno vključevanje, zagovornišvo in sodelovanje (Thompson 2005). Prepričani smo, da je nekatere izkušnje iz našega dela mogoče uporabiti tudi v drugih slovenskih okoljih in da bi jih lahko izvajali tudi na drugih centrih za socialno delo po Sloveniji, še posebej na območju, kjer živijo pripadniki romske skupnosti.

Ena izmed nalog centrov za socialno delo je, da spodbujajo in omogočajo socialno vključenost deprivilegiranih skupin, med katerimi so pogosto tudi Romi. Temeljna vloga socialnega dela je torej socialno vključevanje. To z vidika uporabnika pomeni dvoje: uresničevanje človekovih pravic in odzivanje na individualne potrebe ljudi (Zaviršek 2003: 228). Na CSD Murska Sobota poskušamo to načelo upoštevati na mikro- in makroravni.

DELO Z ROMI NA MIKRORAVNI

Vlaganje v mreže odnosov in socialno krepitev Romov na mikroravni je straškega pomena za krepitev skupnosti, saj tam poteka vsakdanje življenje prebivalcev (Žnidarec Demšar, Urh 2005). Zato smo leta 2008, v letu medkulturnega dialoga, izvedli delavnico »Spoštujem drugačnost«. Udeležili so se je romski in neromski otroci. Nameni delavnice so bili predstaviti, sprejemati in vrednotiti romsko kulturo ter romsko populacijo, pa tudi pozitivno predstaviti romsko kulturno dediščino romski populaciji. Cilj je bil poudariti različnost kultur in izražanje kulturne raznovrstnosti. Delavnica kot kulturni in družabni dogodek je bila vsebinsko usmerjena predvsem h glasbeno-plesnemu ter jezikovnemu segmentu romske kulture. Potekala je v sodelovalnem, aktivnem, sproščenem ozračju. Romska dekleta so vse udeležence naučila nekaj plesnih gibov in udeleženci so se ob koncu delavnice z njimi predstavili v plesnih skupinah; romski jezik so spoznavali ob pravlji Ostržek (v romščini) s pomočjo pantomime ob pesmi ter se tudi sami naučili nekaj romskih besed. Spregovorili smo tudi o romskih simbolih.

Prepričani smo, da bi lahko tudi v prihodnje vsaj enkrat na leto (npr. osmega aprila, na svetovni dan Romov) izvedli podobno delavnico. Delavnici, s katerima smo obeležili svetovni dan Romov v okviru programa »Pomoč pri socializaciji Romov«, smo izvedli tudi v letih 2009 in 2010. Otroci so skupaj z laično delavko v programu izdelali plakat. Socialno delo z Romi mora namreč presegati tradicionalno prakso birokratskega pristopa in se ne sme končati z dodelitvijo socialne denarne podpore in predpostavko, da je denarna socialna pomoč zadostna oblika pomoči romski etični skupnosti (Urh 2009). To je eno od poglavitnih izhodišč našega dela z Romi.

Ker so Romi eni od najpogostejših uporabnikov storitev in dajatev na CSD Murska Sobota (so najpogostejši prejemniki socialnih transferjev, kot so redna in izredna denarna socialna pomoč ter otroški dodatek), smo se leta 2009 povezali z ROMIC-om (romskim

informativnim centrom in romsko radijsko produkcijo) in skupaj Romom podrobneje predstavili dejavnost CSD Murska Sobota s sloganom »Tu smo, da vam pomagamo«. Leta 2010 smo enkrat na mesec gostovali v njihovi oddaji, prakso pa nadaljujemo tudi v letu 2011. Izhajali smo iz prepričanja, da je odzivnost zaposlenih v socialnem varstvu na potrebe v okolju zelo pomembna, v tem konkretnem primeru informiranje Romov o vseh storitvah, ki jih izvajamo v CSD, na njim razumljiv in dostopen način. Poleg predstavitve dejavnosti CSD po »romskem« radiu je bil eden od načinov, na katere smo se jim približali, tudi prevod zloženske o storitvah in dejavnostih CSD Murska Sobota v romskem jeziku. S tem smo pripomogli k večji dostopnosti socialnovarstvenih dajatev in storitev ter aktivne participacije v družbenem življenju.

DELO Z ROMI NA MAKRORAVNI

Nacionalni program za otroke in mladino v Republiki Sloveniji 2006–2016 kot temeljni cilj za otroke romske skupnosti predvideva doseči izboljšanje njihovega socialnega položaja in zagotoviti njihovo socialno vključenost v širše okolje. Zato smo s 1. 6. 2006 začeli izvajati nacionalni program javnega dela »Socializacija in integracija Romov«. Uvrščamo ga med preventivno dejavnost CSD Murska Sobota. Nov program javnega dela razumemo kot nadgradnjo oziroma širitev ponudbe storitev za romsko populacijo.

Program se izvaja kot socialno delo s skupino, konkretnije z romskimi otroki, starimi med 6 in 18 let, in z njihovimi družinami. Gre za družine, ki so socialno ogrožene, z njimi pa delamo na področjih načrtovanja, sprejemanja raznih dogovorov, zastopanja lastnih interesov, komuniciranja. Program javnega dela poudarja predvsem: razvijanje higienskih navad in razvijanje socialnih spretnosti v vrtcih ter organiziranje uric v romskih naseljih za otroke, ki vrtcev ne obiskujejo, organiziranje obiskov vrtca za starše ter mlajše otroke z namenom vzpostavljanja stikov in motiviranja otrok in staršev za vključevanje v aktivnosti, ki jih organizira vrtec.

Pomoč je usmerjena tudi na romske učence pri navajanju na osebno urejenost, opravljanje šolskih in domačih obveznosti, pomoč pri učenju (utrjevanje učne snovi, učenje praktičnih spretnosti, vključevanje v prostočasne dejavnosti ...) in domačem delu z organiziranjem različnih dejavnosti v romskih naseljih. Delo s starši obsega ozaveščanje o pomenu urejenosti (osebna higiena, higiena prostora), pomenu vključevanja otrok v šolo in rednega obiskovanja pouka ter spodbujanje različnih oblik sodelovanja in povezovanja doma in šole; staršem bomo v okviru programa javnega dela zagotovili podporo in pomoč pri premoščanju različnih ovir in stisk, ki jih doživljajo ob vstopu v izobraževalne sisteme na vseh ravneh in pri vključevanju v družbo na sploh.

Program javnih del dopolnjuje dejavnosti na področju izobraževanja, socialnega varstva in kulture. Program je usmerjen predvsem v pomoč pri primarni in sekundarni socializaciji Romov.

Pri izvajanju programa »Socializacija in integracija Romov« se trudimo za uspešno socializacijo Romov, da bi jim tako olajšali delovanje v širši družbi, v kateri živijo. Poudariti pa moramo, da je za nas ključno, da socializacija in integracija Romov v širšo družbo potekata tako, da se ohranijo posebnosti njihove kulture – jezik, folklor in drugi običaji, ki jih gojijo, predvsem tako, da se povečata javna dostopnost do kulturnih dobrin ter vzdrževanje kulturne dediščine in razvoja.

OTEŽEN DOSTOP MLADIH ROMOV NA TRG DELA

Mladi, ki pogosto zapustijo šolske klopi že v 4., 5. ali 6. razredu, so brez možnosti za integracijo na trgu dela, zato je nujno razviti ukrepe, ki jih bodo usmerili v dokončanje osnovne šole ter razvijanje poklicnih interesov in motivacije za zaposlovanje. Na vključevanje romskih otrok v sistem vzgoje in izobraževanja med drugim vplivajo specifične življenjske razmere in problem zagotavljanja varnosti romskih otrok, da svoje otroke »zaupajo« šolskemu sistemu.

Odrasli Romi so v okviru programov Zavoda RS za zaposlovanje vključeni v programe izobraževanja in usposabljanja, posamezni izvajalci pa zanje izvajajo različne krajše in daljše programe izobraževanja in usposabljanja. Vse te oblike še ne pripomorejo dovolj k povečanju zaposlitvenih možnosti Romov, zadostnemu vključevanju otrok in odraslih v izobraževanje za pridobitev poklica ter k vključevanju v družbeno življenje.

Delež brezposelnih Romov se kljub posameznim uspešnim prehodom v zaposlitev povečuje v vseh skupnostih, kjer Romi živijo. Stopnja brezposelnosti je med romskim prebivalstvom občutno višja kot med neromskim prebivalstvom in pogosto presega 50 %. Klien (1999: 106–111) ugotavlja, da je tveganje, da oseba postane brezposelna in taka tudi trajno ostane, pri romskem prebivalstvu veliko večja kot pri neromskem. Položaj na področju zaposlovanja je v pomurski regiji ta hip zelo neugoden. To za Rome pomeni, da so še težje zaposljivi.

Na CSD Murska Sobota smo v preteklih letih v programu »Laična pomoč družinam« zaposlovali pripadnike romske etične skupnosti. To je eden od majhnih prispevkov k zmanjševanju stopnje brezposelnosti v regiji med Romi. Laična pomoč se imenuje, ker jo izvajajo pod vodstvom strokovnih delavcev tudi laični delavci, v našem primeru izvajalci javnega dela, za katere strokovna izobrazba ni posebej predpisana. Imeti morajo samo afiniteto do takšnega dela, spoštljiv in strpen odnos do družin, odgovorni morajo biti do dela in pripravljeni za sprejemanje strokovnih doktrin dela.

Kadrovska evidenca CSD Murska Sobota kaže, da je bilo od leta 2006 zaposlenih 12 pripadnikov romske etične skupnosti s peto stopnjo izobrazbe. V centru tako kot drugim dijakom omogočamo opravljanje prakse tudi dijakom, pripadnikom romske etične skupnosti. CSD Murska Sobota se s tem uvršča med centre za socialno delo, ki pripomorejo k antirasistični drži. Če je na centru za socialno delo zaposlen Rom, postane institucija bolj etično občutljiva in razvije antirasistične prakse. Navzočnost zaposlenih pripadnikov etične skupine se kaže ne le v manjšinskem jeziku v

instituciji, temveč tudi v večji ozaveščenosti, razumevanju ter strpnem etičnem dialogu in ravnanju drugih zaposlenih do pripadnikov etničnih manjšin (Urh 2009).

Program »Socializacija in integracija Romov« se izvaja na terenu, in sicer konkretno v romskih naseljih pri posameznih družinah in tudi v drugih organizacijah, kot so šola, vrtec, župnišče, občinski prostori, CSD, predvsem v obliki izvajanja ustvarjalnih delavnic.

Zdaj je na programu zaposlena ena javna delavka, pripadnica romske etične skupnosti. Med drugim izvaja naloge:

- pomoč pri pouku v osnovni šoli/vrtcu po navodilih učitelja/vzgojitelja – tesno sodelovanje s šolami,
- pomoč pri povezovanju šolskih svetovalnih služb,
- sodelovanje pri vzpostavljanju kakovostnejšega dialoga med romsko skupnostjo, izobraževalno institucijo in lokalno skupnostjo,
- sodelovanju v timu vzgojitelj/učitelj,
- pomoč pri povezovanju med starši in vzgojno-izobraževalnimi institucijami,
- pomoč pri informiranju staršev,
- organizacijska in tehnična pomoč pri izvajanju dejavnosti.

Javna delavka pri opravljanju svojih nalog izvaja različne vloge, in sicer socialne mediatorke, mentorice, vodnice, vzornice, prijateljice in skrbnice.

Program je pripomogel k hitrejšemu in učinkovitejšemu prepoznavanju in razkrivanju določenih težav pri posameznih romskih družinah. K temu zagotovo pripomore javna delavka, ki je tako rekoč naša podaljšana roka pri delu z romsko skupnostjo in nam omogoča neprekinjen stik z romskimi družinami, ki zaidejo v razne socialne stiske.

Na podlagi odziva izobraževalnih institucij, ki program ocenjujejo kot pozitiven, lahko potrdimo, da program izvajamo uspešno. Največje priznanje za dobro delo pa je pozitiven odziv otrok in odraslih, ki se udeležujejo dejavnosti v okviru programa.

Brez tesnega sodelovanja z izobraževalnimi institucijami ter institucijami in predstavniki lokalnih skupnosti programa ne bi mogli

uspešno izvajati. Povratne informacije izobraževalnih institucij nam hitro sporočijo, ali otrok redno obiskuje šolo, na drugi strani pa nam pomagajo tudi glede odnosov s starši. Hitro lahko pomagamo na materialnem področju (npr. izredna denarna socialna pomoč za nakup knjig ali doplačilo s pomočjo denarne socialne pomoči v naravi (boni, naročilnice, plačila računov itd.), kot tudi pri nematerialnih problemih (npr. sklepanje pogodb o aktivnem reševanju socialne problematike, v katerih z dogovorom o skupnem sodelovanju za določene cilje pomagamo posameznikom in družinam).

V letu 2010 je v CSD Murska Sobota potekalo strokovno srečanje strokovnih delavcev iz našega centra in CSD Grosuplje. Z veseljem smo si zaupali izkušnje, ki jih imamo pri delu s pripadniki romske etnične skupnosti, in gostom predstavili primere dobre prakse.

SKLEP

Eno od pomembnih poslanstev Centra za socialno delo Murska Sobota – na območju centra živi najštevilčnejša romska populacija v državi – vidimo v tem, da po svojih najboljših močeh poskrbimo za učinkovitejšo socialno vključenost pripadnikov romske etične skupnosti. To uresničujemo z našim »rednim« delom, predvsem pa z izvajanjem posebnih programov, ki lahko k temu pripomorejo. Nepogrešljiv člen pri celovitem reševanju položaja Romov pa je tudi država, s katero si želimo še več sodelovanja. Po našem mnenju je najpomembnejše pri delu z Romi prizadevanje za preseganje tradicionalnih praks birokratskega pristopa in za uporabo konkretnega individualnega pristopa. Le tako je lahko pomoč usmerjena v korist pripadnikov romske etične skupnosti. Prav tako se nam potrjuje praksa, da učinkovito delo, ki bo opravljeno na mikroravni, lahko pozitivno vpliva tudi na makroravni.

Želimo si, da bi izvajanje programa in njegovi učinki pripomogli k spoznanju, da je z ranljivo skupino, kakršna so Romi, treba razviti mrežni pristop dela, pri katerem socialno delo išče pomočnike oz. sodelavce v neformalnem

okolju (sorodniki, prijatelji, znanci) in formalnem okolju (državne, nevladne službe) (Urh 2005).

Strokovni delavci v našem centru se trudimo, da smo etnično občutljivi v odnosu do naših uporabnikov. Trudimo se preseči kulturne in institucionalne razizme in smo odprti za razumevanje sprememb, ki so nujne pri zagotavljanju enakih možnosti, učenja spretnosti skupnostnega socialnega dela s poudarkom na socialnih akcijah.

Nataša Meolic, Danijela Cug

VIRI

- KLIEN, R. (1999), Posebni sistemi v politiki delovne sile za Rome. V: Klopčič, V., Polzer, M. (ur.), *Poti za izboljšanje položaja Romov v srednji in vzhodni Evropi – Izziv za manjšinsko pravo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja (106–111).
- THOMPSON, N. (2005), *Understanding social work: Preparing for practice*. London: Palgrave Macmillan (2. izdaja).
- URH, Š. (2005), Krepitev romske skupnosti. V: Dragoš, S., Leskovšek, V., Petrovič Erlah, P., Škerjanc, J., Urh, Š., Žnidarec Demšar, S., *Krepitev moči*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- (2009), Etično občutljivo delo z Romi. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (doktorska disertacija).
- ZAVIRŠEK, D. (2003), Notranja nasprotja socialnega dela pri uresničevanju človekovih pravic v postmodernih družbah. *Socialno delo* 42, 4–5: 219–230.
- ŽNIDAREC DEMŠAR, S., URH, Š. (2005), Socialno delo z Romi – sistem kontrole ali sistem pomoči? *Socialno delo* 44, 4–5, 325–331.